

TRYGG I KYRKAN

Text till kursen *Trygg i kyrkan* för kateketer och ungdomsledare inom katolska kyrkan i Sverige om att förebygga sexuella övergrepp mot barn och ungdomar.

Tillägg med råd om skydd av vuxna i sårbara lägen och förebyggande av våld och trakasserier i socialpastoralt arbete.

Vi behöver en förändrad mentalitet för att bekämpa ett försvarspräglad och reaktivt sätt att beskydda institutionen, och att helhjärtat och beslutsamt sträva efter samhällets bästa genom att på alla sätt ge prioritet åt dem som drabbats av övergrepp.

Påven Franciskus, 2 februari 2019

© Björn Håkonsson
Stockholms katolska stift, 12 februari 2021

INNEHÅLL

Förord	3
TRYGG I KYRKAN	
Säkerhetsinformation till barn	4
Din egen trygghet som anställd eller volontär i kyrkan	4
Ansvar hos dig som är arbetsledare	5
Särskilda riskmoment i katolska kyrkans miljö	5
Vilka medarbetare måste gå utbildningen TRYGG I KYRKAN?	6
Så förbereder ni er inför Barnskyddsombudets inspektion	7
ATT SE OCH RAPPORTERA NÄR NÅGON FARIT ILLA	
Vad är våld, trakasserier och sexuella övergrepp?	8
Skyldighet att anmäla misstankar	11
När ett barn har blivit utsatt – hur gör du då?	13
ARBETE MED BARN	
Tio trygghetsregler för verksamhet med barn	14
Tydlig information	15
Medarbetarmöten och handledning/ledarsamlingar	16
Intervju, referenser och kontroll av tidigare brottslighet	16
Trivselenkäter	17
Incidentrapport	17
Barnkonsekvensanalys	18
Lokala trygghetsombud	19
Uppmärksamhet på ”de glömda barnen”	19
Tillägg:	
ATT ARBETE MED VUXNA I SÅRBARA LÄGEN	
Vad menas med ”sårbara lägen”?	20
Andliga övergrepp	22
Sunda personliga gränser gentemot den hjälpsökande	23
Policyplan och checklista för arbete med vuxna i sårbara lägen	24
Förslag till uppförandekodex för arbete i kyrkans tjänst	26
DH710 – blankett med dokumentation av anställd/volontär	29
Mall för incidentrapporter	31
Förslag till en trivselenkät för barn i kyrkan	32

Förord

Vi kristna förkunnar ett budskap som står i skarp motsats till våld, trakasserier och övergrepp. Om präster, anställda eller volontärer i kyrkan gör sig skyldiga till sådant innebär det allvarlig skada, eftersom de åtnjuter så stort förtroende. Vi måste ingripa omedelbart för att skydda den eller de som utsatts. Den utsatta kommer i första hand. I andra hand kommer den skada som detta har förvållat kyrkan. Även där måste det göras mycket.

De senaste decenniernas dokumentation av prästers och lekfolks utnyttjande av barn i olika västliga länder, ett maktmissbruk som kulminerade kring slutet av 1970-talet, har avslöjat både okunnighet och handfallenhet i lokalkyrkans ledning. Övergreppen kunde pågå för att ansvariga inte brydde sig eller ville förstå. Tanken går till profeten Hesekiels ord om folkets herdor som enbart vallade sina egna intressen och inte brydde sig om fåren (Hes 34).

Jesus, vår förebild, försvarade alltid de utsatte. Denna inställning måste komma till uttryck i vårt handlande gentemot alla barn, ja, gentemot alla personer som saknar makt.

De som anmäler sexuella övergrepp, våld eller trakasserier gör kyrkan en stor tjänst och förtjänar allas erkännande. Vi lär oss löpande, precis som andra samfund och organisationer i samhället som i dessa år utvecklar sina trygghetsregler för skydd av utsatta personer.

Denna handbok sammanfattar och kompletterar kursen TRYGG I KYRKAN. Det är min förhoppning att den kan bidra till ökad säkerhet inom kyrkans pastorala arbete för barn och unga, liksom inom arbetet för vuxna som vänder sig till kyrkan för hjälp i olika svåra lägen.

Björn Håkonsson
Barnskyddsombud
Biskopsdelegat för barnskyddsfrågor
Stockholms katolska stift
2021

Trygg i kyrkan

Säkerhetsinformation till barn

När barn välkommas i någon aktivitet i kyrkan behöver de omedelbart möta vuxna ledare som är vänliga och tydliga och som de kan känna sig trygga vid. Välkommandet innehåller ofta en glad lek, en kort bön och introduktion till reglerna samt material i handen som väcker positiv nyfikenhet och en glad förväntan om vad som ska komma senare. I samband med välkommandet ska de få veta att det är viktigt att alla ska ha det bra i kyrkan. De är därför alltid välkomna att säga till ledarna

- ifall det finns något de inte förstår,
- ifall någon inte är snäll mot dem, eller
- ifall de inte mår bra.

För att underlätta en stämning där barnen vågar prata är det viktigt att varje barn under det första mötet minst en gång får komma till tals (åtminstone säga sitt namn). Var och en ska därvid få tillbaka en uppmuntrande reaktion.

Vid arbete med barn bör då och då *trivselenkäter* genomföras (se s. 17 och 32) som kan framvisas för Barnskyddsombudet vid inspektion av verksamheten.

Din egen trygghet som anställd eller volontär i kyrkan

För en katolsk kristen är det naturligt att vilja hjälpa till i sin kyrka. Vi vill vara delaktiga i att *bygga kyrkan* och bidra med det vi är bra på, det som behövs och det vi känner för. Om du antas som anställd eller volontär har också du rätt att få känna dig trygg. Du behöver en konkret beskrivning av vilka dina uppgifter är, hur länge uppdraget gäller samt en utförlig introduktion. Finns det särskilda risker i arbetet ska du informeras om dem liksom om alla frågor som rör din personliga och andras säkerhet vid utövandet av uppdraget. Din arbetsledare ska kunna kontaktas ifall du får förhinder eller sjukdom och finnas nära då du utför dina uppgifter ifall du skulle behöva hjälp.

Övergrepp mot vuxna kan uppkomma plötsligt, men vanligare är det att de föregås av en längre tids "små övergrepp", t.ex. en grov jargon. Särskild yngre kvinnor är utsatta. Ofta är förövaren en kollega, chef eller närstående. Andra tecken på att övergrepp kan hända är små maktutövanden som är obehagliga

för den som utsätts. Ännu högre är risken om den utsatta inte har någon att vända sig till för hjälp eller inte vågar söka hjälp. Som anställd eller volontär i kyrkan bör du alltid ingå i en grupp av medarbetare och ska träffa dessa regelbundet för erfarenhetsutbyte. Du ska känna till hur du kan anmäla ifall du misstänker eller ser att någon behandlas illa, t.ex. diskrimineras. Om du själv behandlas illa kan du vända dig till din arbetsledare eller präst.

Det är ett sorgligt faktum att religiösa samfund är särskilt utsatta för sabotage, förföljelse, telefonterror eller att medarbetare hotas. Hoten kan vara subtila och de kan komma via internet. Se till att ni vet i din arbetsgrupp hur ni ska göra om något sådant skulle drabba någon av er.

Ansvar hos dig som är arbetsledare

I större församlingar är det brukligt att kyrkoherden ger en eller flera personer i uppdrag att vara arbetsledare, d.v.s. att koordinera verksamheten för barn och unga eller social verksamhet som vänder sig till vuxna. I en förening kan uppdraget ges av styrelsens valda ordförande. Arbetsledaren ska kunna nås av medarbetarna under pågående aktiviteter.

De som ansvarar för verksamheten ska systematiskt *kontrollera arbetsmiljön*. Härtill hör t.ex. frågor om trivsel, tydlighet vid ansvarsfördelningar, jämställdhet, hantering av konflikter och kriser, en handlingsplan ifall problem med alkohol och droger skulle uppkomma samt förebyggande och hantering av eventuella olyckor. Fråga din arbetsledare om det finns en arbetsmiljöplan!

Undersök också gärna om ni har en olycksfallsförsäkring som även täcker volontärerna samt överväg om ni kan ha avtal med någon företagshälsovård ifall deras tjänster skulle behövas.

Särskilda riskmoment i katolska kyrkans miljö

I katolska kyrkan i Sverige möts människor från alla världsdelar. Missförstånd uppkommer lätt. Många har upplevt krig, fattigdom eller förföljelse i sina hemländer och bär på svåra minnen. Även personer med svensk bakgrund kan bära på olika former av sårbarhet. Samtidigt har vi överallt eldsjälar vars vilja till uppoffringar kan vara stor. Risken för utbrändhet får inte underskattas.

Det gäller att hitta rätt uppdrag till rätt person. Vi vet sällan mycket om bakgrunden hos dem som engagerar sig. Uppdragsgivaren måste ta reda på vilka de är samt följa arbetets gång. Uppdragsgivaren ska vara redo att avsluta ett uppdrag som inte fungerar och eventuellt erbjuda ett annat som passar bättre. Inga volontärer "äger" sina uppdrag. Den som skiljs från sitt uppdrag på detta sätt bör dock alltid erbjudas ett samtal med information om skälen.

Skadliga arbetsmiljöer inom kyrkan kan uppkomma om en manipulativ person tilldelas en ansvarsfull eller ledande position. Då är det risk för maktmissbruk. Han eller hon kan knyta andra personer till sig genom att utdela privilegier och uppskattning som gör att dessa har svårt att tro eller våga inse att det finns andra personer som far illa på grund av ledaren. Ser de något som verkar fel händer det lätt att de "glömmer" eller ursäktar i stället ("Han är ju så där, man får vänja sig" / "Han är ju bra på andra sätt"). Där olämpliga personer leder arbetet uppkommer rädsla och tystnad. Det kan hindra att övergrepp anmäls.

Medarbetare som träder fram och påtalar fel och gränsöverskridanden ska erkännas och lyssnas till. De gör en viktig tjänst åt kyrkan. Utan dem kan kyrkans trovärdighet inte upprätthållas. Alla försök att tysta ner eller skrämna någon som anmäler sådant bör rapporteras till stiftet.

Vilka medarbetare måste gå utbildningen TRYGG I KYRKAN?

Alla som formellt anställs inom stiftet eller på församlingsnivå måste delta i denna utbildning om beredskapsarbetet mot övergrepp på barn och ungdomar, även då de själva inte har uppdrag som direkt innebär arbete med barn. De ska känna till trygghetsreglerna och kunna förklara dem för andra. För präster och diakoner tillkommer extra kurser.

VID ARBETE MED BARN

Alla som är inblandade i frivilligt arbete med barn och ungdomar måste delta i denna kurs. Det kan t.ex. röra sig om kateketer, medhjälpare till kateketerna, ungdomsledare, föräldrar som hjälper till i köket under ett barnläger eller personer som är invalda i styrelserna i katolska ungdomsföreningar och på så sätt bär medansvar för de aktiviteter deras förening anordnar för minderåriga.

Utän att ha gått kursen får man inte ta på sig ett uppdrag som gäller barn.

VID ARBETE MED VUXNA

Kursen berör även frågor rörande insatser för *vuxna i sårbara lägen* (se s. 20). Stiftets trygghetsregler om barn och unga måste läsas på ett sätt som inkluderar denna grupp. Volontärer som i sin tjänst träffar sådana vuxna regelbundet (hembesök, sjukkommunion, caféträffar i kyrkan för äldre, andliga samtal etc.) bör inte vara okunniga om stiftets policy. De är välkomna till kursen även om den inte är obligatoriskt för dem.

De som har svårt att läsa stiftets beredskapsplan på svenska (eller utgåvan på engelska) ska som minimum få förklarar principerna med hjälp av den lilla foldern *Trygghet i kyrkan* som finns på flera språk och kan laddas ner direkt från stiftets hemsida:

www.katolskakyrkan.se/barnskyddsombud/beredskapsplan-mot-overgrepp-inom-kyrkan

För volontärer som inte har något ansvar för personer (som t.ex. hjälper till med lokalvård, bokhandel, administration o.s.v.) räcker foldern också.

Så förbereder ni er lokalt inför barnskyddsombudets inspektion

En av Barnskyddsombudets uppgifter är inspektion av trygghetsarbetet på plats. Det är önskvärt om förutom kyrkoherden (eller motsvarande ledare) en eventuell utnämnd koordinator kan delta i inspektionen.

Se till att ni har nära till hands

- uppdaterade lister över personer som deltar i kyrkans arbete med barn och unga,
- blanketterna (DH710, se s. 29-30) som ska vara korrekt ifyllda och underskrivna.

Det är önskvärt att det även finns

- en nyligen genomförd trivselenkät med barn och unga i verksamheten (se s. 17 och 32) eller liknande undersökning om barnens trivsel
- eventuella incidentrapporter och barnkonsekvensanalyser (se s. 31),
- eventuella lokala policydokument för arbete med *vuxna i sårbara lägen* ifall sådant organiseras inom verksamheten (se s. 24).

Det är viktigt att ni kort kan redogöra för eventuella förändringar i verksamheten och kan redovisa att eventuella åtgärder som krävdes efter Barnskyddsombudets senaste inspektion har verkställts.

Att se och rapportera när någon farit illa

Vad är våld, trakasserier och sexuella övergrepp?

VÅLD

En ledare ska kunna klara av att uppträda bestämt men utan tvång eller hot. Det finns nödlägen där kan det vara rätt att fysiskt fasthålla någon (t.ex. ett litet barn som vill springa ut på gatan bland bilar eller som vill överfalla ett annat barn). Men det är aldrig rätt att ge örfilar, gripa hårt tag i någon, knuffa, sparka, kasta saker mot eller hota andra med föremål eller med handen. Sådana handlingar är lagstridiga och måste anmälas till Polisen och till stiftets kontaktpersoner. Ledare som har lätt för att bli irriterade eller som har ett hotfullt kroppsspråk skapar rädsla. Misstankar om *psykisk misshandel* ska tas upp med stiftets kontaktpersoner. Det kan röra sig om kollektiv bestraffning i en barngrupp eller att någon missbrukar sin ledarroll till att skada någon på annat sätt. Även det är olagligt.

Exempel på våld mot barn:

En pojke som rutschade på en ledstång fick en tillsägelse av en präst om att sluta. Pojken förstod inte prästens språk och reagerade inte. Då fick han en örfil. Pojken vågade i många år inte tala om saken. Han minns än idag inte vem prästen var. Inga vittnen verkar ha funnits.

TRAKASSERIER

Varje medarbetare i kyrkans tjänst måste uppföra sig respektfullt. Trakasserier är uppträdanden som avser att kränka någons värdighet. Att filma någon mot hans eller hennes vilja, förlöjliga med hjälp av gester, visa oanständiga teckningar eller film-/ljudsekvenser är exempel på trakasserier. Inga rapporterade handlingar eller ord från anställda eller volontärs sida som av någon upplevdes som förnedrande får sopas under mattan. De ska fasthållas och dokumenteras (incidentrapport, se s. 31) även om den som anklagas bedyrar att avsikten inte var att kränka.

Exempel på trakasserier är många. Här fordras vaksamhet. Det är ingen "bagatell" om en person med uppdrag i kyrkan framför negativa, generaliserande uttalanden om katoliker från en annan världsdel eller om personer i frågor som rör kön eller sexualitet. En rullstolsbunden man som ber om hjälp att ta sig över tröskeln ska inte mötas av himlande blickar. Det är inte roligt för en ljushårig flicka att höra på ungdomsledarens skämt om "blondiners intelligens". Att ta ett barn i hand som inte vill det är också fel. Kulturell bakgrund ("missförstånd") får inte användas som ursäkt för opassande beteenden. Det finns länder där kindkyss i samband med hälsning är normalt medan det upplevs som allt för närgående i andra. En vuxen i Sverige kan förväntas veta om och visa respekt för sådana skillnader. Var och en som berättar att den upplevt sig kränkt i kyrkan ska tas på allvar även om andra inte tycker så, och även om en medveten avsikt att skada inte kan påvisas.

I medierna ges ofta mycket uppmärksamhet åt speciella samhällsgrupper som diskrimineras. Men det finns många sorters negativ särbehandling som inte lyfts fram. Det är alltid den som utsätts som avgör om det är tal om sådant. Vår uppgift i kyrkan är att vara lyhörda. Därför är det också viktigt att vi uppmuntrar varandra att säga ifrån, och ger stöd åt den som gör det.

Även förtal på sociala medier eller ett stort antal störande sms kan ses som trakasserier. Trakasserier med sexuell innebörd är särskild allvarliga. Det behöver inte vara frågan om fysisk beröring. Det kan vara ovälkomna och obehagliga inbjudningar, närgående blickar eller fotografering. Sådant kan upplevas som ofredande (se nedan) eller som förolämpning och därmed polisanmälas och leda till åtal.

SEXUELLA ÖVERGREPP

Nedan citeras i förkortad form några av bestämmelserna i 6 kap. i brottsbalken (om sexualbrott).

1 § Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt till fängelse i lägst två år och högst sex år. Vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte ska det särskilt beaktas om frivillighet har kommit till uttryck genom ord eller handling eller på annat sätt. En person kan aldrig anses delta frivilligt om

1. deltagandet är en följd av misshandel, annat våld eller hot om brottslig gärning, hot om att åtala eller ange någon annan för brott eller hot om att lämna ett menligt meddelande om någon annan,
2. gärningsmannen otillbörligt utnyttjar att personen på grund av medvetlöshet, sömn, allvarlig rädsla, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada, psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i en särskilt utsatt situation, eller
3. gärningsmannen förmår personen att delta genom att allvarligt missbruka att personen står i beroendeställning till gärningsmannen.

2 § Den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför en annan sexuell handling än som avses i 1 §, döms för sexuellt övergrepp till fängelse i högst två år. Vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte tillämpas 1 § första stycket andra och tredje meningarna.

4 § Den som, med ett barn under femton år, genomför ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst två och högst sex år.

6 § Den som, med ett barn under femton år (...), genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i högst två år.

10 § Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, sexuellt berör ett barn under femton år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd, döms för sexuellt ofredande till böter eller fängelse i högst två år.

Detsamma gäller den som blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet.

10 a § Den som, i syfte att mot ett barn under femton år begå en gärning för vilken straff föreskrivs i 4, 5, 6, 8 eller 10 §, föreslår en träff eller stämmer träff med barnet, döms för kontakt för att träffa ett barn i sexuellt syfte till böter eller fängelse i högst två år.

.....

Att ägna sig åt barnpornografi är brottsligt enligt 16 kap. i brottsbalken och utgör ett mycket allvarligt brott enligt Kyrkans egen lagstiftning. Om en präst eller en annan person som arbetar inom kyrkan skulle misstänkas göra sig skyldig till barnpornografibrott ska detta polisanmälas.

Exempel på övergrepp mot barn:

En körledare ger pianoundervisning åt en flicka i församlingssalen när inga andra är där. Han kramar henne alltid efteråt. En dag vill han att hon berör honom sexuellt. Flickan förstår inte vad som händer. ”Det är vår lilla hemlighet” förklarar han. Nu berättar mamman det för dig.

Skyldighet att anmäla misstankar sexuella övergrepp mot barn

Skyldighet att anmäla misstankar om sexuella övergrepp inom kyrkan mot barn har alla anställda inom kyrkan samt alla volontärer som inom kyrkan på något sätt har att göra med barn, ungdomar eller sårbara vuxna i sina uppdrag. Detta förpliktar de sig på genom att skriva under på blanketten DH710 (se s. 29) i vilket deras uppdrag bekräftas.

Anmälan ska ske till stiftets kontaktpersoner som man hittar kontaktuppgifter till via stiftets hemsida: www.katolskakyrkan.se/barnskyddsombud

Eftersom det rör sig om brott ska polisanmälan också göras. I fråga om barn som utsatts tar Polisen i sin tur kontakt med Socialförvaltningen som sedan utreder barnets situation och behov. Hjälps och stöd vid formulering av polisanmälan kan ges av stiftets kontaktpersoner eller av barnskyddsombudet. Om du inte klarar av att anmäla till Polisen ser de till att det blir gjort.

OM BARN - observera: När den som utsatts är under 18 år måste polisanmälan göras även om barnet eller familjen skulle motsätta sig det. Ett sådant fall som inte anmäls kan leda till att fler barn utsätts för sexuella övergrepp eller misshandel, det är t.o.m. sannolikt att detta händer. Därför är det absolut nödvändigt att varje anklagelse eller misstanke blir utredd på rätt sätt. Du som tar del av ett utsatt barns berättelse spelar här en nyckelroll.

Om det finns ytterligare barn, unga eller sårbara vuxna kring den misstänkte förövaren som skulle kunna skadas utgör detta en risk som ska meddelas till Socialförvaltningen.

OM VUXNA

Om det är en vuxen person som berättar att vederbörande har utsatts för våld eller sexuella övergrepp i kyrkan är det också viktigt med polisanmälan. Men i normalfall är det inte rätt att polisanmäla utan att den drabbade själv är med. Att anmäla mot en vuxens vilja vore att ta ifrån den personen makten över sin egen berättelse. I många fall skulle detta upplevas som ett nytt övergrepp. Vi ska dock uppmuntra en sådan person att anmäla och erbjuda hjälp till det.

Varje polisanmälan är i princip en offentlig handling som bidrar till att öka medvetenheten om sexualbrott. Den är en uppmuntran för andra drabbade att träda fram och är alltså också i deras intresse. När vi stödjer en vuxen i att polisanmäla markerar vi att den som drabbats blir trodd och tagen på allvar av kyrkan. Vi signalerar samtidigt till potentiella förövare inom och utanför kyrkan att de inte ska hoppas på att kunna slippa undan med övergrepp hos oss.

Observera: En ung vuxen ansvarar för sin egen anmälan men kan behöva information och stöd för att våga. Föreslå att ni tillsammans tar upp saken med en socialsekreterare som kan ge råd.

Om den vuxna som berättar befinner sig i ett sårbart läge (se exempel s. 20-21) som gör att han eller hon inte själv klarar av att göra en anmälan ska åtminstone Socialförvaltningen informeras.

Alla kan utsättas för våld och övergrepp

Stiftets beredskapsplan mot sexuella övergrepp på barn och ungdomar handlar uttryckligen om *sexuella* övergrepp. Men sådana handlingar är en form av våld. Våld i kyrkan kan inte tolereras under någon form. Det är självklart att även icke-sexuella fall av våld ska komma till stiftets kännedom och behandlas rätt.

Beredskapsplanen handlar uttryckligen om övergrepp mot *barn*. Barn är alltid extra utsatta och sårbara. Men även vuxna kan drabbas. Därför bör självklart också övergrepp mot vuxna inom kyrkans verksamhet rapporteras till stiftet.

När ett barn har blivit utsatt – hur gör du då?

Att lyssna på en berättelse om ett barn som upplevt övergrepp väcker starka känslor i oss. Det är svårt att lyssna, men ännu svårare för den som anförtror sig till dig. Visa att du vill ta emot! En drabbad som berättar tar ett svårt och modigt steg och behöver mer än något annat **att bli trodd**. Avvisar vi dem som söker hjälp i ett så viktigt ärende tillfogar vi dem ett nytt sår.

Du kan få höra om våld eller ett sexuellt övergrepp mot en person som är under 18 år, direkt från personen själv eller genom någon annan. Gör då så här:

Lyssna aktivt och uppmärksamt och lägg formuleringar på minnet.

Ifrågasätt inte berättelsen. Du ska inte bedöma om den är sann eller falsk, bara ta emot.

Ställ inga frågor utöver sådant som kan behövas för att förtydliga vad som har hänt, och ge inga snabba svar. Kom ihåg: Du är här för att lyssna på någon som anförtror något svårt till dig.

Förklara för den som berättar att detta är så viktigt att någon av stiftets kontaktpersoner ska få veta om det. Ta kontakt med en av dessa, helst direkt och tillsammans med den som berättar. Du måste tillägga att Polisen och sociala myndigheter också blir informerade.

Ge inga löften om tystnad! Så snart du upptäcker att samtalet rör sig om detta ämne ska du göra det klart att detta är så allvarligt att ni inte kan hålla det hemligt, och du kommer att göra det även om den drabbade eller dess familj inte önskar det. Det måste rapporteras.

Så snart som möjligt efter samtalet: gör minnesanteckningar; datum, tid, samtalets huvudsakliga innehåll och hur ni kommit överens om att gå vidare. Försök skriva ner berättelsen så som den konkret presenterades för dig, inte med dina egna ord. Använd initialer när du skriver ner vad olika personer ska ha gjort. Kontakta stiftets kontaktpersoner.

Du har nu gjort rätt och ska inte göra mer. Låt stiftet och Polisen ta över. Den person som är anmäld ska *inte* bli informerad om anmälan förrän Polisen har kontaktat honom eller henne. Om det verkligen är en förövare då finns det annars risk att viktigt bevismaterial röjs undan.

Arbete med barn

Tio trygghetsregler för verksamhet med barn

Församlingen/missionen/organisationen ska aktivt söka att minska risken för övergrepp, till exempel genom följande åtgärder:

1. En vuxen ledare ska, så långt det är möjligt, inte lämnas ensam med ett barn eller en ung människa när det finns liten eller ingen möjlighet för andra att se vad de gör. Undvik isolerade samtal. Principen gäller analogt även chatfora och virtuella rum.
2. Se till att alltid ha två vuxna ledare med i gruppverksamheter eller när förtroliga samtal måste föras med ett enskilt barn. Båda dessa ledare ska vara sådana som har gått kursen om denna beredskapsplan och vara korrekt utnämnda (se s. 6). Vill ni trösta ett barn som gråter bör ni också vara två. Var varsam. Ifall det känns rätt just då att hålla om barnet, fråga då först: "Är det okej om jag håller om dig och tröstar dig?".
3. Den som arbetar med barn och ungdomar ska inte träffa ett enskilt barn eller ungdom i syfte att bygga upp en relation vid sidan om verksamheten. Många övergrepp har börjat så. Att ledare och barn adderar varandra som vänner i sociala medier bör också undvikas.
4. Information till minderåriga, t.ex. via brev, sms eller internet, får inte skickas utan föräldrarnas godkännande. Informationen ska enbart handla om verksamheten.
5. Använd ljusa, lättillgängliga och öppna lokaler för arbete med barn och unga där man ser vad som händer. Där det inte är möjligt måste extra vaksamhet iakttas. Var på plats *innan* barnen kommer!
6. Ledarna ska ha uppsikt över barnen från det de kommer till dess de lämnar kyrkan/ lokalerna/aktiviteten, även under raster. Föräldrarna ska vara tydligt informerade om tiderna. Under s.k. "fri tid" på resor/läger ska ledarna se och veta vad barnen gör. Barn kan förgripa sig på barn. Det sker typiskt där vuxna inte tror att det sker, t.ex. under lek. Respektfull vaksamhet förebygger att vissa platser blir till riskområden (t.ex. källar-, omklädnings-, toalett- och badrum eller buskar utomhus).

7. Övergrepp mot minderåriga via internet ökar. Informera inför resor eller läger om att mobiltelefoner och andra skärmar med internetuppkoppling kommer att tas i förvar under hela perioden, alternativt enbart lämnas ut under vissa tider då de används under vuxna ledares tillsyn (inte i rum där ledare inte finns). Lägergårdar utan wifi bör föredras. Där wifi ändå finns ska lösenordet inte lämnas ut till minderåriga.
8. Allt användande av kameror, liksom spridning av bilder/film där minderåriga deltagare förekommer, får endast ske med föräldrarnas, de inblandades och arbetsledarens godkännande. I kyrkor fordras därtill kyrkoherdens godkännande.
9. När barn och ungdomar måste skjutas med bil eller buss, försök att så långt det är möjligt ha mer än en passagerare i varje fordon. Sträva efter att vid utfärder ha en gemensam uppsamlingsplats, där man hämtar och lämnar barnen.
10. Ett ensamt barn och en vuxen (som inte är en förälder med sitt barn) får inte placeras så att de måste dela sovrum. Vid inkvartering i hem ska minst två barn placeras tillsammans. Sovrum ska alltid vara könsuppdelade vilket även gäller vuxna. Se till att flera personer delar rum. Om ledare sover för sig ska de åtminstone finnas så nära att de kan höra om det är lugnt på barnens rum och lätt kan nås. Barnen ska få märka att ledarna bryr sig om dem genom att ledarna då och då ser efter att allt är som det ska på rummen.

Tydlig information

Den lilla foldern på olika språk, *Trygg i kyrkan*, som informerar om stiftets inställning och arbete mot sexuella övergrepp har kontaktuppgifter till generalvikarien och stiftets kontaktpersoner. Den ska finnas väl synlig i församlingen/organisationen. Lika viktigt är att församlingens/organisationens hemsida innehåller en tydlig länk till kontaktpersonerna på stiftets hemsida www.katolskakyrkan.se/barnskyddsombud.

Medarbetarmöten och handledning/ledarsamlingar

Kateketer, kateketmedhjälpare och ungdomsansvariga bör regelbundet träffas för att gå igenom och planera arbetet, dela med sig av erfarenheter, få utbildning samt tala öppet om sitt förhållande till barnen och ungdomarna. Kyrkoherden eller den som annars är ansvarig ska med särskild uppmärksamhet följa de volontärer som han har ansvar för.

Intervju, referenser och kontroll av tidigare brottslighet

Den som vill bli ungdomsledare eller kateket ska ange två **referenser** – helst från personer som har sett honom eller henne arbeta med barn tidigare, och helst inom kyrkans verksamhet. En referens kan t.ex. vara en annan kyrkoherde, eller en pastor i ett samfund som personen har konverterat ifrån. Frågan som ska ställas till referenserna är om dessa anser att vederbörande lämpar sig för att arbeta med barn. Om ett av svaren är vagt eller tvetydigt ska personen inte antas, även om det andra svaret är positivt. Upplysningar från referenser ska i övrigt hållas konfidentiella.

En **intervju** ska genomföras av kyrkoherden eller den utnämnde koordinatören, men helst inte ensamt utan med någon annan. Om det inte upptäcks några formella hinder kan det ändå vara så att man känner tveksamhet. Då får man lita på sin magkänsla. Erfarenheten visar att det kan vara klokt.

Begär att få se utdrag ur Polisens **belastningsregister** – som visar om en person tidigare blivit dömd för allvarliga brott – gällande "Övrigt arbete med barn" (d.v.s. föreningsarbete m.m.). Detta utdrag begär personen själv hos polismyndigheten (www.polisen.se). Registerutdrag från de flesta EU-länder kan också begäras direkt via Polisens hemsida eller genom att man själv kontaktar sitt lands myndigheter. Personer som är medborgare i andra länder kan i många fall begära utdrag ur kriminalregistret från sitt hemland (s.k. **police extract**). Ett sådant utdrag garanterar inte att allvarliga brott inte har begåtts, men det är det enda medlet vi har, och därför ska det användas. I blanketten DH710 ska den som ger uppdraget kryssa för att det har visats upp, men inte behålla eller kopiera utdraget från Polisen. Observera dessutom att alla som anställs för att arbeta med barn och ungdomar först ska provanställas. Volontäruppdrag och andra uppdrag ska alltid tidsbegränsas. Till volontärer ska en arbetsledare utses direkt från början. Arbetsledaren kan vara en präst eller en annan ledande person, lämpligen en koordinator eller samordnare.

Trivselenkäter

Det bör vara självklart att varje ungdomsledare eller kateket då och då utvärderar själva undervisningen/aktiviteterna med barnen/ungdomarna ("Vad var bra / Vad kan bli bättre?"). Men minst en gång per år – t.ex. i advent – bör deltagarna också tillfrågas i en särskild enkät om trivseln i kyrkan. Har barnen särskilda önskemål om förändringar ska dessa antecknas. Enkätens resultat kan sammanfattas skriftligt av koordinatör/prästen. Sammanfattningen kommer att efterfrågas i inspektionssamtalen med Barnskyddsombudet (se s. 7). Enkäten kan utformas på olika sätt, ett förslag finns på s. 32. Följande områden bör finnas med i en sådan enkät:

Upplever barnen det de ska göra som lätt eller svårt? Är det intressant/roligt?
Känner de att lärarna/ledarna hjälper dem och lyssnar till det de säger med intresse och respekt? Känner de att de får bidra med idéer? Har det funnits beslut från de vuxna ledarnas sida som de tycker var orättvisa?
Känner barnen att det finns ordning och lugn? Finns det lokaler/platser som känns mindre trygga än andra? Vilka?
Vet barnen vilka vuxna de kan vända sig till om något dåligt skulle hända?
Skulle de i så fall vända sig till dem eller skulle de hålla tyst?

Incidentrapport:

Övergrepp är brottsliga handlingar som ska anmälas. De kan leda till åtal och dom. Det finns dock en del händelser – här kallade *incidenter* - som skapar otrygghet för barn och unga men som inte kan klassas som brottsliga. Dessa stör trivseln och får inte sopas under mattan. De bör dokumenteras och åtgärdas av de ansvariga ledarna, och detta kommer också att efterfrågas vid barnskyddsombudets inspektioner.

Med incidenter menas här t.ex. åsidosättande eller ovärdig behandling av barn och unga, vare sig det är vuxna eller barn som står bakom handlingen. Det kan vara enklare trakasserier (se s. 8-9), sårande skämt, överdrivna utskällningar, ryktesspridning eller ansatser till mobbning eller annat som skapar otrygghet eller sprider obehag bland barn och unga inom verksamheten. Det kan även röra sig om mindre olyckor eller skador orsakade av oförsiktighet, sabotage eller fel i utrustning (exempel: ett barn skär sig på ett krossat glas men förstahjälpslådan har inga plåster kvar). En särskild pärm med incidentrapporter ska finnas. Rapporterna bör i varje enskild fall innehålla följande fyra punkter:

- Beskriv händelsen
- Beskriv era omedelbara åtgärder
- Vad tror ni gjorde det möjligt att incidenten kunde hända?
- Vilka åtgärder har ni vidtagit för att hindra att liknande saker händer igen?

Därtill namn på den/de som först anmälde incidenten (det kan vara ett barn, en förälder, en ledare eller prästen själv) och slutligen underskrift av kyrkoherden eller motsvarande ledare samt datum. Under medarbetarmöten informeras medarbetarna om incidenterna. Erfarenhet visar att medvetenhet och fasthållande av incidenter ökar tryggheten markant. Se förslag till mall för incidentrapporter s. 31.

Barnkonsekvensanalys

Vid större förändringar av verksamheten (såsom vid byggnationer) liksom vid mindre, såsom fastläggning av budget, planering och utvärdering av den pastorala verksamheten ska barnkonsekvens-analyser göras. Det betyder att det ska finnas en dokumenterad reflexion över vilka konsekvenser sådana tilltag kan tänkas få respektive ha haft för barnen i verksamheten. Vad anser barnen själva? Detta barnperspektiv ska ingå naturligt i alla beslut som berör den del av verksamheten där barn på något sätt förekommer.

Vid Barnskyddsombudets inspektioner kommer också barnkonsekvensanalyser att efterfrågas. Det är praktiskt om sådana finns dokumenterade i samma pärm som incidentrapporter, trivselenkäter, medarbetarlistor samt de ifyllda blanketterna DH710. Allt på ett ställe – i ett låst arkiv.

Lokala trygghetsombud

Det vore önskvärt om de församlingar, missioner eller organisationer som kan det utnämner ett eget **trygghetsombud**, t.ex. för en period av tre år. Personen måste ha gått denna kurs - *Trygg i kyrkan* - och vara insatt i stiftets beredskapsplan mot övergrepp. Trygghetsombudet kan bistå prästen och församlingens pastoralråd eller organisationens ledning i det lokala arbetet med att bevaka att denna beredskapsplan omsätts i praktiken, konkret och i detalj. Trygghetsombuden håller kontakt med stiftets barnskyddsombud och deltar i eventuella fortbildningar som stiftet arrangerar genom barnskyddsombudet.

Uppmärksamhet på "de glömda barnen"

Stökiga barn brukar få sina lärares uppmärksamhet. Det finns dock många barn som är väl anpassade, som inte för väsen och som upplevs av vuxna som "snälla". Dessa kan i själva verket ha det svårt inombords. De överses ofta.

Alla sorters barn kan utsättas för övergrepp. Det finns ingen "egenskap" vid något enskild drabbad barn som skulle kunna "förklara" varför just han eller hon drabbas. Ansvar för övergreppen är alltid helt och hållit på förövarens sida. Samtidigt är det viktigt att veta att förövare ofta utser sig barn som på något sätt är översedda. Deras "uppvaktning" kan börja mycket försiktigt. Målet är att på sikt isolera och kontrollera barnet emotionellt.

Det kan röra sig om:

- Barn som håller tyst.
- Barn som inte tror eller vet att man kan säga nej till vuxna.
- Barn som är rädda för straff.
- Barn som saknar ömhet.
- Barn som kan verka fysiskt utmanande i vuxnas ögon.
- Barn som har bristfällig tillsyn från föräldrar och andra vuxna.
- Barn med funktionssvårigheter.

Till listan kan läggas barn med låg status bland andra barn, sådana barn som lätt blir ensamma eller åsidosatta. Dessa kan lätt dras med i osunda beroenden av vuxna.

Alla barn är osäkra. Den som behandlar dem fel kan vara någon de gillar och beundrar. De kan vara chockade men skratta samtidigt. Därför kan de känna motvilja mot att berätta eller vittna. Det känns ofta lättast att låtsas att inget hände. Denna osäkerhet kan utnyttjas av vuxna som vill isolera sig med dem.

Exempel: På ett barnläger finns en blyg, sjuårig flicka som går omkring för sig själv. En ledare, en ung präststuderande, vill ge henne extra uppmärksamhet. De två lekar länge ensamma i poolen och båda verkar förtjusta i leken. Din magkänsla säger att det är fel. Hur gör du då? Tala om för de andra ledarna vad du sett och hur du känner. Tillsammans konfronterar ni den präststuderande.

TILLÄGG

Arbeta med vuxna i sårbara lägen

Kristna är kallade till *diakoni* – t.ex. att tillsammans ge karitativt stöd åt människor som har det svårt. I det följande omtalas detta som ”socialpastoralt arbete” i enlighet med begreppen i den socialpastoralplanen för Stockholms katolska stift (”Människan är kyrkans första väg” från 2002).

Mottagarna av denna hjälp betecknas i det följande som ”hjälsökande”. Härmed menas alla vuxna personer som på något sätt mottar stöd, hjälp eller omsorg som organiseras av en katolsk församling eller organisation, oavsett om insatsen vänder sig till individer eller grupper. Sådan verksamhet måste ske på ett försvarligt sätt. Hjälparna måste få kunskaper som gör dem trygga vid sina uppdrag och garanterar verksamhetens kvalitet.

Vad menas med ”sårbara lägen”?

Volontärerna kommer att möta vuxna i sårbara lägen. Därmed menas här omständigheter som gör det svårt för dessa att skydda sig mot att bli utnyttjade av andra människor. Det rör sig t.ex. om personer som är

- äldre, fysiskt eller psykiskt sjuka eller tvångsintagna,
- hemlösa eller boende under osäkra förhållanden,
- ekonomiskt hårt belastade,
- utnyttjade av människohandel eller illegala arbetsförhållanden,
- begränsade av fysiska eller mentala villkor,
- dåliga på svenska, ur stånd att ta tillvara sina rättigheter,
- utan uppehållstillstånd,
- medlemmar av någon grupp som är ”utanför” i samhället,
- mitt i personlig kris eller plågade av lång tids ensamhet,
- utsatta för våld, övergrepp, andra brott eller hot, eller har varit så tidigare i livet,
- i chock på grund av akuta händelser, berusade eller drogpåverkade.

När volontärer inom kyrkan får i uppdrag att besöka sjuka, t.ex. med den heliga kommunionen, att ordna caféträffar för ensamma eller äldre, att ge språkundervisning åt migranter eller flyktingar, att besöka förvar och häkten, att samtala med människor i kris eller på annat sätt erbjuda hjälp åt människor i sårbara lägen, då ställer det stora krav på sådana medhjälparens personlighet. De ska kunna

- lyssna till personer som har det svårt men också bevara en sund inre distans,
- visa vördnad inför en människas livsöde utan att "tycka synd om" denna eller döma,
- värna om den andras integritet och om de privata förhållanden man får reda på.

Kunskap om personliga förhållanden som rör den hjälpsökande ska förbli konfidentiella och får aldrig föras vidare, inte heller efter att hjälpuppdraget avslutats. Detta är särskilt viktigt att betona i vårt relativt lilla stift där det lätt händer att man träffar samma personer i nya roller, ofta många år efter att en rådgivnings- eller hjälprelation har avslutats.

Volontärerna ska utvecklas i rollen tillsammans och vara redo att förändra sina beteenden då det behövs. T.ex. kan det betyda att lära sig att säga nej till en hjälpsökande på ett vänligt sätt, att begränsa sina åtaganden och att ta hand om sin egen återhämtning.

Det är svårt att förutse vad som händer inom socialpastoralt arbete. Riskfritt är det aldrig. Vissa medhjälpare kan må psykiskt dåligt av de problem de får höra om. Det finns fall där volontärer blir fysiskt påhoppade. Man kan utsättas för påtryckningar, manipulation eller verbala attacker. Därför bör man alltid helst jobba i grupp, t.ex. två och två vid hembesök.

Det är viktigt att det från början görs en bra matchning så att det blir rätt volontär till rätt uppgift. Volontärer ska få växa in i uppgiften. De ska inte överbelastas med stort ansvar i början. Särskilt ungdomar drabbas ofta: man är så glad att de vill engagera sig att man anförtror dem roller de inte kan hantera.

Verksamheten bör ha en olycksförsäkring för volontärer men även en försäkring som täcker den professionella samtalshjälp som kan behövas om arbetet skulle bli för påfrestande.

Andliga övergrepp

En ung kvinna begär att hennes biktfader ska avgöra vem hon ska gifta sig med. "Du känner mig bäst", säger hon. En ensamstående man vill att den trogna volontären som så ofta har besökt honom ska besluta om hans testamente. I båda fall måste man motstå frestelsen att styra valet.

"Andliga övergrepp" (spiritual abuse) är ett begrepp som har börjat användas i olika länder, om än i olika betydelser. Det syftar på gränsöverskridanden från en själasörjares eller annan kyrklig medarbetares sida som utnyttjar den tillit eller tacksamhet som har uppkommit i relationen till att skaffa sig personliga fördelar eller otillbörlig makt, ofta under täckmantel av att "hjälpa". Man styr de hjälpsökande i stället för att tjäna dem.

Andligt maktmissbruk kan se ut så att en själasörjare/hjälpare försöker att

- kontrollera någon annans vilja genom skuld känslor och manipulation,
- utnyttja en persons längtan efter uppmärksamhet och bekräftelse, eller
- påstå att man själv äger en exklusiv kunskap om Guds vilja och tankar som den hjälpsökande måste lyda för att kunna få fortsatt stöd.

Kyrkan är "en familj". Vi är "bröder och systrar". Vi ska "glömma och förlåta". Andliga övergrepp blir möjliga när en ansvarig i kyrkan missbrukar det religiösa språket till att få makt över en annan. Med fromma ord intalar man sig att man ju bara vill väl och att det sker för att hjälpa. Sådant uppkommer där fel personer får ansvar för människor i sårbara lägen och får göra som de vill.

Det är alltid tal om ett *sexuellt övergrepp* ifall någon utnyttjar en hjälpsökande persons hängivenhet till att överskrida fysiska gränser. Personer i sårbara lägen, t.ex. i den emotionella beroendeställning som lätt uppkommer inom andlig rådgivning, kan ha svårt att hantera sina känslor. Det finns hjälpsökande som "sexualiserar" relationen utan att märka det själva, det kan vara människor som sårats av övergrepp i barndomen. Att utnyttja denna svaghet och skylla på att det är den hjälpsökande som har tagit initiativet till eller frivilligt deltagit i en sexuell handling är våld, ett dubbelt övergrepp, andligt och sexuellt.

En själavårdande/hjälpare relation är aldrig en jämbördig relation. Där finns makt och beroende som inte får utnyttjas. Det är helt och hållet själasörjarens/hjälparens ansvar att de situationer som uppkommer hanteras rätt. Fortbildning och handledning om detta måste ingå i tjänsten/uppdraget.

Alla som söker hjälp av kyrkan befinner sig i en beroendeställning och kan därmed utsättas för maktmissbruk. Konfidentiella uppgifter kan röjas eller hamna fel. Den hjälpsökandes tacksamhet och beundran kan också utnyttjas genom att medarbetaren signalerar att han/hon förväntar något i gengäld eller försöker knyta vederbörande för nära till sig själv.

Sunda personliga gränser gentemot den hjälpsökande

I en privat vänskapsrelation förväntas båda parter ställa upp för varandra. Man är jämbördiga och kan räkna med ett ömsesidigt emotionellt stöd. Att i kyrkans tjänst hjälpa någon och att vara samma persons privata vän är dock inte samma sak. Förväxlas dessa relationsformer är risken stor att det uppkommer smärtsam förvirring om syftet med relationen samt vad man kan kräva av varandra. Hjälparen bör inte bygga upp en privat relation till den hjälpsökande vid sidan om verksamheten (t.ex. genom att resa, fika, promenera tillsammans, fotografera varandra, dela hobby, bli vän på sociala medier). Det är mycket oklokt att låta den hjälpsökande få bo hemma hos sig, eller själv övernatta hos denna (även om man tillhör samma kön). Det gäller att markera en sund gräns.

Privata gåvor kan också skapa förvirring om syftet med hjälprelationen. Det är bäst att inte ge sådana, och inte heller ta emot några från den hjälpsökande. Små symbolgåvor vid enstaka, passande tillfällen (blomster, choklad) kan vara i sin ordning. Vill en tacksam hjälpsökande ge mer än så ska frågan tas upp på högre nivå, t.ex. med kyrkoherden/arbetsledaren. En donation kan tillfalla kyrkan eller någon välgörande organisation. En själasörjare eller annan hjälpare ska undvika all inblandning i den hjälpsökandes privata ekonomi, såsom utlån av pengar, köp eller försäljningar, gå i borgen för eller bevittna testamente eller annan viktig handling som rör den hjälpsökande. På samma sätt ska man givetvis inte be en hjälpsökande om hjälp med sådana saker för sin egen skull.

Det är viktigt att den enskilda hjälparen inte blir överengagerad i någon speciell person. Det är fel att tro att man är oumbärlig för den hjälpsökande, även om han eller hon säger så. Målet måste vara att hjälpa den andra att hjälpa sig själv.

Särskilda risker kan uppkomma om en hjälpsökande idealiserar hjälparen/själasörjaren. En desperat hjälpsökande kanske försöker knyta en viss "snäll" hjälpare till sig istället för att ta itu med sina svårigheter, t.ex. att bryta sin sociala isolering på ett sundare sätt.

Ett exempel: En karitativ grupp bestämmer sig för att ge ett belopp till en kvinna som har svårt att få ekonomin att gå runt. "Ni är helgon" säger hon. Men vad kvinnan behöver är hjälp att sluta försörja sin vuxna dotter som i sin tur har en svår ekonomi p.g.a. spelmissbruk.

Medberoende uppstår när man anpassar sitt beteende och sitt sätt att tänka efter den som lever i missbruk eller andra förhållanden som borde förändras. Man hoppas kunna hjälpa vederbörande men bidrar i själva verket till att det destruktiva beteendet kan fortsätta.

Vid medarbetarmöten och individuell handledning måste konkreta exempel på sådana svårigheter tas upp. Volontärer ska kunna tala öppet om de utmaningar de möter. Det är viktigt att ingen tar beslut helt på egen hand.

Policy-plan och checklista för arbete med vuxna i sårbara lägen:

Varje församling, mission eller organisation i stiftet som engagerar sig i socialt-karitativa projekt bör ta fram en egen policy-plan. Planen bör formulera de förväntningar som ställs till medarbetarna samt de regler och rutiner som ska följas. Planen ska kunna redovisas för stiftet. En sådan plan kan formuleras på olika sätt men den ska som minimum kunna ge svar på följande fem frågor:

1. Hur går rekryteringen till?

Innan ett volontäruppdrag eller en anställning tilldelas bör uppdragsgivaren intervjua den som vill delta i arbetet. Varför vill vederbörande engagera sig i detta? Har han eller hon sysslat med volontärarbete tidigare? Hur gick det? Vad hoppas han eller hon att få uppleva i det här?

Erfarenheter visar att den som mår dåligt psykiskt eller saknar stabilt skyddsnät inte är lämpad för arbete med vuxna i sårbara lägen. Om det är så kan ansökaren förhoppningsvis få glädja av andra uppgifter i kyrkan, men alltså inte arbete med andra vuxna som har det svårt.

Blanketten DH710 för personer som ska hjälpa till i barnverksamhet (se s. 29) kan utmärkt användas vid vuxenverksamhet också. Det är rimligt att begära utdrag ur belastningsregistret och tillfråga angivna referenspersoner om den sökandes lämplighet. Om det avgörs att personen ska ha uppdraget kan blanketten undertecknas av uppdragsgivare och uppdragstagare. En särskild överenskommelse kan också formuleras som skrivs under av båda parter.

2. Hur ser introduktionen till uppdraget ut?

På vilka sätt introduceras volontärerna till sina uppdrag? Finns det en tydlig beskrivning av uppdraget? Vilka uppförandekoder anges t.ex. för en lekman som besöker sjuka och äldre och ger dem den helige kommunionen? Hur förväntas bemötandet gå till? Finns det något att komma ihåg / något som bör undvikas? Vem ger löpande *handledning* åt volontären? Har det givits information om ev. risker i arbetet? Om verksamheten utförs på en bestämd plats: Finns där en förbandslåda nära? Finns det en tavla med telefonnummer till ansvarig arbetsledare, till sjukvård och till stiftets kontaktpersoner?

Är volontären olycksförsäkrad av uppdragsgivaren? Vet volontären hur han eller hon ska hantera personuppgifter / känslig information? Ska volontären skriva under på ett *tystnadslöfte* innan han eller hon kan börja sin tjänst (rörande personliga förhållanden hos de personer som han eller hon ska hjälpa)? Vilket stöd finns till hands för volontären om uppdraget skulle bli psykiskt påfrestande? Har ni kontakt med någon företagshälsovård?

3. Hur organiseras samarbetet mellan volontärerna?

De som hjälper till behöver ingå i en gemenskap där man kan be för arbetet, tala med varandra om de utmaningar man möter och få stöd, uppmuntran och uppskattning. Ingen ska "köra eget race". Hur ofta samlas medarbetargruppen? Hur organiseras detta? Finns individuell handledning som tillägg? Ges möjlighet till kompetensutveckling, t.ex. deltagande i relevanta kurser?

Hur hjälps ni åt i gruppen att kartlägga risker och se till att alla vet om hur de ska göra om olyckor eller andra oönskade händelser skulle inträffa?

4. Finns tydliga regler för relationer mellan hjälpare och hjälpsökande?

Vilka råd ger ni åt volontärerna så att de ska orka och kunna upprätthålla sina personliga gränser i relation till de hjälpsökande? Vilka synpunkter finns i gruppen om det? Hur definierar ni osunda relationer och hur förebygger ni dem? Vilka erfarenheter har ni kring hantering av pengar eller gåvor? Har ni sett tecken på att någon medarbetare sliter ut sig? Vad gör ni då?

5. Hur utvärderas arbetet?

Hur säkrar ni en god kvalitet i arbetet? Hur dokumenterar ni brister och förbättringar? När någon avslutar ett uppdrag: Hur fasthåller ni och tar tillvara de erfarenheter och kunskaper som han eller hon har samlat på sig - med tanke på den framtida verksamheten?

Förslag till uppförandekodex för arbete i kyrkans tjänst

Några stift utomlands har bestämt sig för att formulera *uppförandekodex* för alla medarbetare inom kyrkans tjänst. Det finns goda skäl för detta: volontärer liksom anställda (framför allt ämbetsbärarna) representerar kyrkan. De ansvarar inom var sitt område genom sitt uppförande för att kvalitén i det kyrkliga arbetet upprätthålls. Standarderna för *det goda mötet* mellan kyrkans medarbetare och dem de är till för är ett värde som ska skyddas mot missbruk. Det är också avgörande för kyrkans goda rykte. Fördelarna med uppförandekodex är många. Dels skärpes medvetenheten hos alla om vilka exakta förväntningar vi som kyrka har på våra representanter, dels hjälps människor som känner sig bemötta på ett felaktigt sätt att hitta tydliga ord för det som var fel. Den anklagade kan ställas till svars utifrån klara normer.

Stockholms katolska stift har f.n. inte en sådan allmän uppförandekod men skulle kunna ha det. På samma sätt är det fritt fram för de ansvariga inom våra församlingar och organisationer att formulera de förväntningar de själva vill ställa på gott uppförande inom deras verksamhet. Som viktiga exempel på vad en sådan uppförandekod kunde innehålla kan man nämna följande:

Att den som på något sätt arbetar eller hjälper till i kyrkligt arbete uppvisar...

1. Respekt och sund bedömningsförmåga i socialt umgänge, gärna samarbetar och lär sig nytt, uppmuntrar andra och värnar om deras och egna personliga gränser.
2. En god samtalston, inte minst på nätet, utan nedsättande omdömen.
3. En seriös livsföring, klädstil och framtoning som motsvarar de uppdrag man har.
4. Uppriktig vilja att sträva efter ett liv som inte strider mot kyrkans lära och seder.

Alla medarbetare förväntas i synnerhet undvika:

5. Att tro om sig själv att det inte finns risk för att man själv kränker/sårar någon.
6. Att arbeta utan att ingå i ett team som ser eller åtminstone vet om vad man gör.
7. Att säga eller ens antyda något som kan uppfattas som oanständigt.
8. Att bli passiva och hålla tyst när de ser andra medarbetare kränker reglerna.

9. Att vidröra andra på ett sätt som andra vuxna skulle kunna tolka som opassande (massage, kittlas, kramas länge, beröringar som allmänt ses som närgående). Att vara redo att ta till sig kritik på denna punkt.
10. Att träffas privat med någon på ett sätt som strider mot det uppdrag man har.

Det bör klart och tydligt framgå att medarbetare som laddar ner eller ger vidare **pornografiskt material**, oavsett under vilken form, är olämpliga för kyrkans tjänst. Upptäcks barnpornografi ska polisanmälan göras omedelbart. **Alkohol** får aldrig ges åt minderåriga, och ska handskas restriktivt i de fall det vid festligheter serveras för vuxna. **Missbruksproblem** som märks hos någon medarbetare (t.ex. när vederbörande luktar sprit) ska rapporteras till arbetsledaren. Om någon medarbetare i något sammanhang omhändertas av polis eller åtalas för **brott** bör han eller hon själv informera sin arbetsledare om detta.

Enligt min uppfattning borde det också formuleras en särskild uppförandekodex för präster och andra som utövar själavård inom kyrkan som dessa ska underteckna innan de får sina utnämningar. Kodex kunde lämpligen utarbetas i samverkan med erfarna själasörjare och ingå i självvårdsutbildningar. Den borde då presenteras och förklaras för nytillkomna präster och andra själasörjare från utlandet i samband med att de flyttar hit och tilldelas en mentor. Även själasörjare som bara ska utföra en kortvarig pastoral insats inom vårt stifts gränser – som t.ex. en reträtthelg - borde informeras om en sådan kodex.

Diakon Björn Håkonsson
Barnskyddsombud
Stockholms katolska stift
12 februari 2021

Appendix:

DH710 – blankett med dokumentation av anställd/volontär

Mall för incidentrapport

Förslag till trivselenkät för barn/ungdomar



STOCKHOLMS KATOLSKA STIFT
DIOECESIS HOLMIENSIS

Dokumentation inför anställning eller volontäruppdrag inom Stockholms Katolska Stift

DH710 • Tredje upplagan, januari 2019

Församling, mission eller motsvarande (uppdragsgivaren)

Anställning Volontäruppdrag

Efternamn	
Förnamn	Personnummer
Gatuadress	
Postnummer och postort	
E-post	
Telefonnummer	
Uppdragsbeskrivning	
Uppdragets längd	Arbetsledare
Krav för uppdraget	

Utdrag ur belastningsregistret (enligt lagen om registerkontroll av personer som ska arbeta med barn) har visats upp

Ja Nej

Om nej, varför inte?

Jag har tagit del av stiftets beredskapsplan mot sexuella övergrepp på barn och ungdomar

Uppdragstagarens underskrift

Referenser

Namn	Telefonnummer
Namn	Telefonnummer

De personuppgifter som denna blankett innehåller kommer att behandlas av uppdragsgivaren i enlighet med reglerna i dataskyddsförordningen (GDPR). Behandlingen av personuppgifterna kommer framför allt att bestå i att uppgifterna lagras hos uppdragsgivaren. Den lagliga grunden för behandlingen är uppdragsgivarens berättigade intresse, dvs. att behandlingen är nödvändig för uppdragsgivarens personaladministration och som ett led i uppdragsgivarens förebyggande arbete mot sexuella övergrepp på barn och ungdomar.

Ort och datum

Uppdragstagare

För uppdragsgivaren

Underskrift

Underskrift

Namnförtydligande

Namnförtydligande

Underskrift av kyrkoherde eller motsvarande

Underskrift

Namnförtydligande

*En kopia av detta dokument har lämnats till uppdragstagaren.
Originalen förvaras konfidentiellt i församlingens/organisationens arkiv.*

Förslag till trivselenkät bland barn och ungdomar i kyrkan

Exempel: Katekesundervisning, årskurs 1-3

Enkäten är anonym och skriftlig, med öppna svarsmöjligheter efter varje fråga. När pappren har samlats in bör frågorna läsas upp igen. De som vill kan yttra sig muntligt också.

Hur trivs du i undervisningen?

Är lärarna snälla?

Är det som ni ska göra för lätt eller för svårt eller lagom?

Lär du dig något som du tycker är viktigt?

Händer det något roligt i undervisningen ibland?

Får du bra hjälp av lärarna med uppgifterna?

Är lärarna bra på att lyssna på barnen?

Är lärarna alltid rättvisa?

Känner du att det finns ordning och lugn i undervisningen?

Vilken plats här i huset känns mest trygg?

Vilken plats här i huset känns mest otrygg?

Finns det barn i undervisningen som retar varandra?

Har du själv blivit retat här?

Vad sa dom?

Hur gjorde du då?

Om ett barn eller en vuxen skulle göra något dumt mot dig:

Finns det en lärare eller en annan vuxen här som du känner att du skulle kunna prata med?

Vilket tror du att du skulle välja då: att berätta om det eller att hålla tyst?

När du tänker på undervisningen:

Fattas det något i undervisningen som skulle kunde göra att barnen trivs bättre?

När du tänker på hela kyrkan:

Hur kan lärarna och prästen göra så att barn trivs ännu bättre i kyrkan?